

tirir. Bu boğazın en dar yeri 650 metre en geniş yeri 4170 metre'dir. Çanakkale Boğazı'nın uzunluğu ise 61 kilometre olup, en dar yeri 1200 metre en geniş yeri 7400 metredir.

Boğazlar üzerinde ilk Türk hâkimiyeti, 1353'de Türklerin Çanakkale Boğazı yoluyla Rumeli'ye geçmeleriyle başlamıştır. Gelibolu Yarımadası'nı ele geçiren Türkler 1356'da tam anlamıyla Çanakkale Boğazına hâkim olmuşlardır.

1363 kadar bütün Doğu Trakya'da Osmanlı Devlet'in eline geçince, Marmara Denizi, Türklerin hâkim olduğu iç deniz, bir "Türk gölü" haline almıştır. Adı geçen tarihte, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti "surlarla çevrili İstanbul" hariç, İstanbul Boğazının bütün sahilleri de Türklerin hâkimiyetine girmişti. 1453'te İstanbul fethedilince, Boğazlar üzerinde Osmanlı Devletinin "mutlak hâkimiyet" devri başladı.

Bütün kıyılarına Türklerin hâkim olması sonucu Karadeniz'de bir kapalı deniz halini alınca, bu deniz ve Boğazlar üzerinde Türkiye'nin mutlak hâkimiyeti 1774'e kadar sürdü. Bunun yerini 1774-1840 yılları arasında Türk hâkimiyeti ikili antlaşmalarla sınırlayan statü aldı. Boğazların statüsünde üçüncü bir devir, 1841'den günümüze kadar devam eden "Türk hâkimiyetini çok taraflı antlaşmalarla tehdit eden" devir oldu (Baltalı, 1959).

Üçüncü devir içinde 1919-1936 zaman dilimini kapsayan "beynelmileştirme" den bahseder. 1936 Montreux Antlaşması'ndan günümüze kadar ise "hâkimiyetin bazı kısıntılara tâbi utulması yolu ile Türkiye tarafından kullanılan kontrol sistemine avdet (dönüş)'ten söz edilmiştir (Erkin, 1968).

Boğazların bu statüsü veya rejimi, ilk defa Çarlık Rusya'sı tarafından zorlanmış, bu devletin "Sıcak Denizlere" inme ideali ve "Bizans Vârisliği" iddiası tarihte adına "Boğazlar Meselesi" denilen meselenin ortaya çıkmasında ana sebebi teşkil etmiştir.

Almanya'nın Türkiye'de "Bağdat Demiryolu" ve "Askerî Islah Heyeti" ile kazandığı nüfuz, İngiltere, Fransa ve Rusya'yı korkutuyordu. Almanya adı geçen devletlerin etrafında "Üçlü İtilaf" adı altında oluşturdukları "tehlike çemberi"ni kırmak için Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine büyük önem vermeye başlayınca. Sonunda Türkiye kendisini Almanya'nın kucağında buldu. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın dağılmakta olan Osmanlı Devletinden toprak koparma emelleri Türkiye'yi Almanya safına itti. Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nden gelebilecek tehlikeleri bertaraf edebilmek için Almanya'nın Liderliğini yaptığı Üçlü İttifak Devletleri'ne yanaşmak zorunda kaldı. Bu durum karşısında itilaf devletleri tedbirler almaya başladılar (Akşin, 1983).

İtilaf ve İttifak Devletleri arasında ilk çatlak Limon Von Sanders'in İstanbul ve Boğazları savunmakla görevli Birinci Kolordu'ya komutan olarak atanması sonucu ortaya çıktı. Rusya, Boğazlarda Almanya'nın nüfuz ve kullanımında güçlü bir Türkiye istemediği için olayı ilk protesto eden devlet oldu. İngiltere ve Fransa'da ona

katılınca, Osmanlı Devleti bu baskı karşısında Sanders'i Birinci Kolordu Komutanlığından alarak Birinci Ordu Müfettişliğine atadı.

Rusya Hariciye Nazırı Sazanof'un Çar'a verdiği memerondumda, Boğazların kuvvet yoluyla işgalini istiyordu. Çar'ın emriyle toplanan komite Karadeniz'de hazırlıklar yapılması kararını almış, ayrıca "Avrupa harbi" veya "Genel Harp" Rusya'nın işini iyice kolaylaştıracağı üzerinde duruluyordu.

Osmanlı Hükümeti'nin Boğazları tahkim işini Temmuz 1914'te Alman Amirali von Usedom'a vermesi, Ağustos'ta iki Alman harp gemisinin İngilizlerin önünden kaçarak Marmara'ya sığınması ve Eylül'de Boğazların bütün devletlerin gemilerine kapatılması İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne cephe almalarını büsbütün hızlandırdı.

İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devletine verdiği notalara karşılık satın alındığının bildirilmesi üzerine Çanakkale Boğazını muhasara altına aldılar. Almanlar, Türk ordusunu olduğu kadar Türk donanmasını da kontrollerine almışlardı.

1. Birinci Cihan Harbinde Boğazların Önemi

Rusya'nın Cihan Harbinde ki hedefi İstanbul ve Çanakkale Boğazını ele geçirmek ve bu suretle daha Deli Petro zamanının da başlanan "tarihi emeli" gerçekleştirmekti.

Almanya'nın Türkiye'de nüfuz ve üstünlük kurması, "İstanbul yolunun Berlin'den geçtiği" kanaatini uyandırmış ve Rusya "ananevi" siyasetinin tahakkuku için evvela Kayzer Wilhelm Almanya'sının ezilmesi gerektiğine hükmetmişti (Kurat, 1987). Hariciye Nazırı Sazanof, "İstanbul yolu Varşova'dan geçer" diyordu (Sumner). Öyle ki "genel harp", Rusya'nın İstanbul'u ele geçirme ideali sonucu her devletten çok bu devlet tarafından istenilir olmuş(Kocabaş, 1994), öncelikle Pan-cermeniz'in ezilmesi istenilmişti. Bu sebeptendir ki, harbi ilkin Saraybosna'da Panislavistler başlatmışlardı (Bayur, 1974).

1 Ağustos 1914 Almanya'nın Rusya ile savaşa girmesine rağmen Osmanlı Devleti harbe girmek istemiyordu. Almanya üzerindeki yükü hafifletmek için Türkiye'yi savaşa sokmak çabaları nihayet Karadeniz'de Amiral Souchon'un komutasındaki Osmanlı donanması 29 Ekim 1919'da Rusya'nın Odesa ve Novorossisky limanlarını bombalattırarak gerçekleştirmişlerdi. Bunun üzerine Rusya 1 Kasım'da Türkiye'ye harp ilan etti.

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne harp ilanı, bu ülkede Türkiye aleyhine büyük coşkuya sebep olmuş, herkes "Bizans hülyaları"na kapılmıştı. Ruslar bu harbin kendilerine, "Kostantinopol ve Boğazları" kazandırmasını bekliyorlardı. "Çarigrat (İstanbul) bizim yalnız bizim olmalıdır" diyorlardı (Erkin, 1968).

Rusya'nın Birinci Cihan Harbinden beklediği "İstanbul ve Boğazları ele geçirmekti" Osmanlı Devletini Almanya safında harbe sokan Enver, Cemal ve Ta-

lat Paşa üçlüsünden Cemal Paşa hatıratında şunları yazmaktadır. “Dünya’da hiç kimsenin inkâr edemeyeceği hakikatlerindedir ki, Rusya, Osmanlı İmparatorluğunun can düşmanıdır. İstanbul’u almak başlıca emelidir. Bu emelinden Rusya’yı vazgeçirmek imkânsıdır. Çarlık, Berlin Antlaşması neticesinde İstanbul’a sahip olamayacağını anlayınca, gözünü Hindistana dikti. İngiliz siyasetinin incelikleri sayesinde kendisine o yolun kapanmış olduğunu görünce, Uzak şark’a döndü. Port Arthur’a kadar uzattığı eli Japonlar tarafından kırılınca alkanlar içerisinde geri çekildi. Şimdi artık emellerinin ezeli kâbesine dönmekten başka kurtuluş çaresi görmüyor ve bütün hırsı ile iki buçuk asırlık avına, zavallı Türkiye’ye son hücumunu yapmaya hazırlanıyordu.” (Cemal Paşa, 1997). Bunun için Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere ve Fransa’ya yem olmamak için Almanya safında harbe girmişti (Cemal Paşa, 1997).

Rauf Orbay da hatıralarında “Zira biz Umumi Harbe girmemiş olsaydık o zaman İngilizlerin müttefiki olan Ruslar, Türkiye’ye girerlerdi. Eğer biz harbe girmemiş olsaydık, Rusya’da Bolşevik ihtilali olmaz, Çarlık idaresi devam eder ve bu idare hele büyük bir harbin galibi olunca, öteden beri göz diktiği İstanbul’u mutlaka ele geçirmek yolunu tutardı... Kısaca bizim 1914’de Birinci Cihan Harbine girmemiz bence zaruri idi.” (Orbay, 1962).

Birinci Cihan harbi’ne girişimizin ana sebebini Boğazların olduğunu anlatan Jön Türklerden Galip Vardar’da şunları söylemektedir; “...Birinci Dünya Harbi, coğrafi mevki, stratejik vaziyeti dolayısıyla Türkiye için kaçınılmaz bir felâketti, İki taraf içinde hayati mevzu olan boğazlar, taraflardan birini behemehal imparatorluğa karşı tecavüze geçirtecekti. Bunu Rusya mı Kafkaslardan, Almanya mı Balkanlar’dan yoksa İngiltere ve Fransa mı Boğazlardan yapmalı idi? Şüphe yok ki, kim daha erken davranırsa o bu işi yapabilecekti. Almanlar, bu hususta daha planlı, hesaplı hareket etmişlerdi.” (Tansu, 1960).

1915 Çanakkale Savaşı dünya tarihinin en kanlı çatışmalarından biridir. Türkiye tarihinin en büyük zaferlerinden de biri... Düşman, İstanbul’a erişip Rusya yolunu açmadı. Yenilen Rusya, komünizmin pençesine düştü. Türkiye savaşa girmeseydi de Boğazlar’ı kapatacağı için Rusya’nın akibeti değişmezdi (Yılmaz, 2006).

1. Dünya Savaşı’nda Türk orduları Sarıkamış’tan Basra’ya, Yemen ve Filistin’den, Çanakkale ve Galiçya’ya kadar uzanan çok geniş bir alana yayılmış dokuz cephe (Özalp, 1993-1994) savaşmak zorunda kalmıştır. Yiizbinlerce insanın canı ve canı pahasına yürütülen bu cephe savaşları içinde, Çanakkale Savaşları’nın çok ayrı bir yeri ve önemi vardır. İki yüz elli binden çok daha fazla Türk ve bir o kadar da yabancı askerin, çoğu kez de siperlerde göğüs göğüse çarpışarak can verdiği bu savaşlar neticesinde Türk Boğazları’nın geçilemeyişi, sadece bizim açımızdan değil, bulunduğumuz bölge ve genelde dünya ulusları ilişkileri bakımından da çok önemli sonuç ve etkiler yaratmıştır (Tunçoku, 1995).

2.Çanakkale Cephesinin Ulusal Sonuçları

Bu savaşların bizim açımızdan taşıdığı önemi şöyle belirtebiliriz. Boğazlar geçilemeyince, başkent İstanbul'un ele geçirilip Osmanlı Devleti'nin savaş dışı bırakılması ve I. Dünya Savaşı'nın bitişi en az iki yıl daha geçikmiştir. Savaşa fiilen katılan devletlerin, bir yıl süresince Gelibolu Yarımadası bölgesinde çok sayıda asker ve deniz kuvveti bulundurmak zorunda kalışları ve verilen büyük kayıplar, savaşın genel seyrini etkilemiştir. Savaşların devam ettiği bir yılı aşkın süre içinde yaklaşık altı yüz bin yabancı ve dört yüz bin Türk askeri bu cephede tutulmak zorunda kalmıştır. Bu durum I. Dünya Savaşı'nın diğer cephesine farklı etkiler yapmıştır.

Daha çok kısa bir süre önce, Balkan Savaşları'nda yenilgiye uğrayan Türk ordusu Çanakkale'de gösterdikleri başarıyla, sadece cesaret ve kahramanlık bakımından değil, askeri sevk ve idare kabiliyetinin de en seçkin örneklerini vermiş, kanıtlamıştır. Türk askeri ve komutanlarının yok olmaya yüz tutan prestiji, ünü ve moral gücü bu savaşlar sırasında yeniden ve hızla yükselmiştir. Bu husus I. Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra başlayacak Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasında önemli bir unsur olacaktır.

Çanakkale Savaşlarına sahne olan Gelibolu Yarımadası (Oral, 2012) gibi daracık bir toprak parçasında Türk Milleti, binlerce delikanlısını, aydınını, okumuşunu yitirmiştir. Çanakkale Cephesi başta olmak üzere, I. Dünya Savaşı boyunca tüm cephelerde verdiğimiz yetişkin insan gücü ve beyin kaybımızın olumsuz etkileri, bu savaşların bitiminden çok sonra bile hissedilecektir. Özellikle 1923'te Cumhuriyet'in kurulmasından sonra başlatılan reformlar süresince, yetmişmiş eleman ve kadro eksikliği kendisini çok güçlü bir şekilde hissettirecektir.

Bu savaşların belki de en önemli sonucu Türk Milleti'ne Mustafa Kemal'i kazandırmış olmasıdır. O'nun cesaret, azim, kararlılık ve komuta yeteneği gibi üstün özellikleri, ilk kez Anafartalar'da ve Conkbayırı'n da herkesin, milletinin dikkatini çekecektir. Çanakkale Savaşları'ndan çok sonra, Millî Mücadele yıllarının başlangıcında Mustafa Kemal, saray tarafından azledilip, hakkında ölüm fermanı çıkartıldığında, üniformalarını çıkarttığı zaman bile karşısında kendisine bağlı, inanmış ve lider olarak benimsemiş bir ordu ve millet bulduysa, bunda kuşkusuz Çanakkale Savaşları'ndaki üstün başarılanların payı olmuştur (Tunçoku, 1995).

Çanakkale Savaşları "Belki de bu dünyanın hiç bir yerinde görülmemiş ve görülmeyecek bir istisna savaştı... Mustafa Kemal önderliğinde direnişe ve ardından tam bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna uzanacak yolda atılan acılı, fakat umut dolu, kararlı bir adımdı, efsanevi bir direniş miicadelesiydi. Çanakkale'de iş süngüye dayanınca, artık donanma toplarının, bol paranın hükmünün kalmadığı, savaşın eşit şartlarda oynandığı bir destandı. Yoksulluğun zirvesinde teknolojiye kafa tutan, üzerine yağın mermi sağanağına aldırmadan ölüme koşan, varını yoğunu ortaya koyan yigitlerin destanı... İşte cesaretin bu şekilde anıtlaştığı, vatan savunması azminin bayraklaştığı Çanakkale savaşı, millet olarak öz güvenimizi kazandırmıştır (Güven, 2005).

3. Çanakkale Cephesinin Uluslararası Sonuçları

Yukarı da belirttiğimiz gibi, Çanakkale Savaşları'nın bulunduğumuz bölge ve genelde dünya uluslararası politikası ve diplomasi tarihi açısından da, günümüze dek ulaşan çok önemli sonuçları olmuştur.

Boğaz kolayca geçilemeyince İngiltere Hükümeti, savaşın başından beri yaptığı, Japonya'dan Çanakkale'ye asker yollama taleplerini de artıracaktır. Ancak Japonya İngiltere'nin bu isteğini, çeşitli sebepler ileri sürerek kabul etmeyecektir.

Çanakkale Boğazları'nın güçlü İngiliz ve Fransız donanmaları tarafından geçilemeyeşi (Özakman, 2015) bu ülkenin askeri ve siyasi prestijini olumsuz olarak etkileyecek, özellikle İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğünün “tartışılmaz” olmadığını kanıtlayacaktır. Bunun önemli bir etkisi, Afrika'dan Asya'nın en uzak köşelerine kadar yayılan çok geniş bir alanda ve çoğu da İngiltere ve Fransa'nın sömürgeleri olan ülkelerde yaşayan Müslüman milletler üzerinde olmuş, istiklâl ve hürriyet akımlarının ilk tohumları böylece ekilmiştir. Bu da bilindiği gibi ileride, dünya siyasi haritasının şeklini değiştirecek bir gelişmeye neden olacaktır.

Çanakkale Savaşlarının ilginç ve önemli bir diğer etkisi, Avustralya ve Yeni Zelanda (Artuç, 1992) gibi o tarihlerde henüz İngiliz İmparatorluğu'na bağlı deniz aşırı ülkelerde olmuştur. Bu ülke halkları arasında milli bilincin, “Avustralyalı” ya da “Yeni Zelandalı” olma duygusunun, kısaca millet olma özelliğinin ilk temellerinin bu savaşlarda atıldığını söyleyebiliriz. Binlerce kilometre uzaklıktan gemilerle getirilerek, hiç bilmedikleri ve hiç tanımadıkları topraklarda, “düşman” diye tanıtılan bir millete karşı ve “İngiltere İmparatorlunun çıkarı için” savaşmak ve ölmek zorunda kalan, yüzbinlerce asker ilk kez, Gelibolu Yarımadası kıyılarında savaşırken; “Neden?... Kimin için ölüyoruz?...” sorularını sormak durumunda kalmışlardır. Bu ülke askerlerinin cepheden ailelerine yolladıkları mektup ve hatıralardan, bu noktayı anlamak mümkündür.

Avusturalya ve Zelanda başbakanları, kendilerini Çanakkale'de ölüme sürükleyen İngiltere'ye 90 yıl sonra savaşın geçtiği topraklarda sitem etti. Başbakanlar, Prens Charles'in de katıldığı Şafak Ayını'nde yaptıkları konuşmalarda, ittifaklarını “kötü ve istilacı” olarak niteledi.

Avustralya başbakanı John Howard ile Yeni Zelanda Başbakanı Helen Clark, törene katılan İngiliz kraliyet ailesi'nin temsilcisi Galler Prensi Charles'a “Biz doksan yıl önce neden buradaydık sorusunu diplomatik bir dille sordular (Gültekin, 2005).

“Anzakların ise ulus bilincini filizlendirmiştir. Nereye geldiklerini neden savaştıklarını ve hatta ne uğruna öldüklerini dahi bilmeyen milletler bu savaşta Mehmetçiğin haklı mücadelesinin farkına varmıştır (Halka ve Olaylara Tercuman, 2009).

Avustralya Gazi İşleri Bakanı Warren Snowdon, Anzakların çok kararlı ve cesur bir düşmanla karşılaştığını belirterek “Bu kanlı ve kazanılmaz savaş bizi kim

olduğumuzu anlamızda, millî kimliğimizi oluşturmamızda belirli olmuştur.” dedi (Öncü, 2011).

Gregor Watson Avustralya'nın Tasmanya adasından Türkiye'ye gelmiş, Dedelerinin izini Türkiye'ye kadar süren Watson, Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde öğretmenlik yapmaktadır. Çanakkale Savaşlarının Anzakların kendi kimliklerini kazanmasının başlangıç noktası olduğunu burada keşfetmiş “Gelibolu, modern Türkiye'nin doğusuyla, yeni bir Avustralya'nın kimliğini kazanmasının başlangıç noktasıdır” diyen Watson, 1901 yılında İngiliz sömürgesinden kurtularak bağımsızlığına kavuşan Anzakların, gerçek anlamda özgürlüğü bu savaşta elde ettiklerine inanıyor.” ... Avustralyalılar ve Türklerin birbirlerine karşı saygı duyduklarını ifade eden Watson “Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizleri takip edip akılsızca geldiler. Avustralya halkı, 1901'de bağımsızlığını kazanmasına rağmen özgür düşünemiyordu. Askerlerimiz kendilerine İngilizler tarafından Gelibolu'da ne yapmak zorunda oldukları söylendiğinde, çok kötü muamele görüp savaşın içine sürüldükleri zaman özgür düşünmeye başladılar.

Gelibolu modern Türkiye'nin doğusuyla yeni bir Avustralya'nın kimliğini kazanmasının başlangıç noktasıdır. Avustralyalılar için Geliboluyu ziyaret etmek adeta bir hacca gitmek gibidir. Tarihimiz açısından son derece önemlidir, bizim için bir dönüm noktasıdır.” (Türken, 2007).

Çanakkale Savaşları'nın bir diğer etkisi İsrail'in kuruluşuna varacak gelişmeler de neden olmuştur. Dünya Siyonist Hareketi'nin liderlerinden olan Vladimir Eugeuenic jabo-tinski, “Gelibolu'daki Gönüllü Yahudi Birliği'nin Hikayesi” adlı eserinde bu hususu şöyle belirtmektedir: “Gelibolu'ya, İngiltere'ye destek olmak için yolladığımız 600 kadar gönüllü yahudi” sayısını, başka milletlerin binlerce zayıf verdiği bir cepheye 600 kadar asker göndermişler. “Gelibolu'ya, İngiltere'ye destek olmak için yolladığımız 600 kadar gönüllü Yahudi askerinin, savaşlar sırasında gösterdiği üstün gayret ve başarı, davamızın dünyaya tanıtılması ve dikkate alınması bakımından çok yararlı olmuştur. Eğer ben, Siyonizm veya bir yurt verilmesi konusunu İngiliz yöneticilerine anlatıp desteklerini kazanabilirdiysem burada birliklerimizin gösterdiği başarı ve verdiğimiz insan kaybının rolü çöktür.”

Nitekim, Çanakkale Savaşları'ndan kısa bir süre sonra, 2 Kasım 1917'de kabul olunan Balfour Bildirisi bugünkü İsrail Devleti'nin kurulmasına varan uluslar arası hukukun içinde önemli bir dönüm noktası olacaktır. Bilindiği gibi, ilk kez bu bildiriyle Filistin'de, Musevilere bir yurt verilmesi kararlaştırılmıştır.

SONUÇ

XIX. yüzyılda Avrupa'da büyük devletlerarasında geçerli olan bir durum ve güçler dengesi vardı. Bu devletler zaman zaman sıcak çatışmaya girseler de sonuçta birbirlerinin hâkimiyet sahalarına müdahale etmeyen bir denge politikası izliyorlardı. Aralarında ki en büyük çekişme ve rekabet Osmanlı topraklarından alınacak payın büyüklüğü ile alakalı idi, İstanbul ise başlı başına bir rekabet konusu olup stratejik önemi haiz bu şehrin kendilerinin olmayacaksa zayıf Osmanlı Devleti'nin elinde bulunmasını yeğliyorlardı. Boğazların bu tartışma götürmez önemi konusunda Napolyon "İstanbul bir anahtardır. İstanbul'a egemen olan dünyaya hükmedecektir. Eğer Rusya Çanakkale Boğazı'nı elde geçirecek olursa Tulon, Napoli ve Korfu kapılarına dayanmış olacaktır" diyen Napolyon bu durumu: "Büyük soru şu: İstanbul'a kim hâkim olacaktır." sözleriyle özetlemiştir.

Avrupa'daki güçler dengesi, XIX. yüzyılın son çeyreğinde ki sömürge yarışı sonunda bozuldu. Bloklaşmalar ve cepheleşmeler oldu. İtalya ve Almanya'nın siyasal birliklerini tamamlamaları ile güçlü birer devlet haline gelmeleri, devletlerarası dengeyi temelinden sarsmıştı. Fransa ise Almanya karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştı. Yenilen Fransa kaybettiklerini elde edebilmek için bir ölçüde siyaseti gütmeye başladı. Almaya güçlü ordusu ve sanayi ile Avrupa siyaset arenasında "bende varım" demeye başlaması ve "Drang Nach Osten (doğuya doğru) politikası" İngiltere'nin, "Denizlere egemen olan dünyaya hâkim olur." teorisine dayanarak, Rusya'nın Akdeniz'e çıkmasını engelleme siyaseti, Fransa ile rekabet için deniz aşırı ülkelerde kendine sömürgeler ve nüfuz alanları araması, diğer taraftan da Osmanlı Devleti'yle ticari ilişkilerini geliştirmesi sonucunda İstanbul-Bağdat Demiryolu inşaatını üstlenerek bu hat üzerindeki madenleri işletme ve liman kurma gibi imtiyazlar alarak Osmanlı toprakları üzerinde nüfuz kurmamaya başladı. Avrupa'daki muhtemel bir çatışmaya karşı birlikte hareket etmek için de Avusturya-Macaristan ve İtalya ile Üçlü İttifak'ı kurdu.

Almanya'nın Osmanlı Devleti üzerinde nüfuz kazanması ve demiryolu inşaatı yoluyla Basra körfezi'ne doğru inmesi başta İngiltere olmak üzere Fransa ve Rusya'yı endişelendirdi. Üçlü İttifak'ın kurulması üzerine bu devletler kendi aralarında anlaşarak Üçlü İtilâf'ı tesis ettiler.

Çanakkale; Avrupa'daki büyük devletlerin çıkar çatışmalarından faydalanan yeri geldiğinde –toprak dâhil tavizler vererek bir denge politikası takip edip varlığını sürdürmeye çalışan "Her yönüyle bitmiş veya bitmekte olan koca bir imparatorluğun çok önemli bir dönüm noktasıdır.

Çanakkale. Osmanlı'nın en zayıf anını fırsat bilen emperyal güçlerin koca bir devleti yağmalamanın önünde kalan tek engeldir.

Çanakkale, tüm vatan evlatlarının destansı bir mücadeleyle Batı'ya karşı kazandığı mağrur ve abidevi bir zaferdir."

Eski-yeni hiçbir savaş ve çatışma gösterilemez ki bizim dünya savaşındaki Çanakkale savunması kadar harikalarla dopdolu olsun. ... Bir taraftan araçları, as-

keri, cephanesi ve yiyeceği son derece bol bir saldırı ordusu donanmasıyla, topları, uçakları ve denizaltılarıyla ufuklardan, bulutların ötesinden ve denizlerin dibinden kesintisiz ateş ve ölüm yağdırıyor, diğer taraftan harcayacağı her mermiyi, yiyeceği her lokmayı kısmak ve hesap etmek zorunda olan yoksul bir savunma gücü. Yaralanan subay ve askerlerin yüzde seksenine ilk yardım yeri mezar oluyor. Bununla beraber o kadar oransız olan iki düşman ordunun aylarca süren çatışması sonucunda zayıf, güçlüye üstün geliyor. Bu olay hesap ile mantığın, cesaret ile iman önündeki ilk iflasıdır. İkincisi iflasları ise Kurtuluş Savaşı'mızla ilan edilecektir.

Çanakkale Muharebeleri insanlık tarihinin o zamana kadar gördüğü en büyük amfibi hareket olması, farklı milletlerden insanları aynı cephede buluşturması, başka bir cephede görülmeyen kendi özgü özelliklerine ve savaş tarzına sahip olmasıyla her zaman sıra dışı bir savaş olma özelliğini taşımıştır.

Bizi Dünya Savaşı'na bir avuç barut gibi atan Almanlar, Çanakkale Savaşı'nın şan ve şerefini kendilerine mal etmek istediler. O kıyamet esnasında ülkemize yayılan subaylarından en büyük ve tanınmış olan kimselerin imzasıyla yayınlanmış olan eserler bu gasp ve hırsızlığın çirkin birer belgesidir.

... Alman General, Limon Von Sanders'in aldığı tedbirler veya tedbirsizliği düşmana İstanbul'un kapısını açmak üzereyken Almanyalı Generalin karşısına Türk Yarbayı Mustafa Kemal Bey çıkararak hatasını yüzüne vurduktan sonra ileride dikilecek gazilik heykelinin temelini Anafarta'da atıyordu.

Anafarta ismi ilk defa o gün tarihe geçti. Anafarta bu gün... Geçmişe sahip bir sonsuzluktur. Temeli sonsuzluk olan bu heykeli gelecek asırlar sırf Türk ırkının kalıcı bir yiğitlik sembolü olarak selamlayacaktır. Çanakkale Savaşları askerlik tarihinin, Anafarta ise Çanakkale Savaşlarının en yüksek zirvesi olmuştur. Bu zirvede savaşın en yüce devresi resmedilirken Türk olmayan ne bir kumandan bulundu, ne bir subay, hatta doğa olarak ne de bir nefer.

Çanakkale terimiyle anlatmak istediğimiz boğazlar bölgesi, hiç şüphesiz dünyanın en ezeli ve edebî, en büyük öneme sahip bir bölgesidir. Bu önemi dün neyse bugün de odur, yarında öyle olacaktır. Eski ve yeni medeniyetler, İslamık ve Hıristiyanlık, Asya ve Avrupa tarihlerinin en önemli dönüm noktaları hep bu boğazlar bölgesinde el ele vermektedir. Çanakkale'ye (yani Boğazlara) hâkim olacak bir hükümet doğu ile batıyı birbirinden ayırır. Karadeniz çevresindeki yönetimlerin hayat ve geleceğine hâkim olur. Nasıl ki bizim Çanakkale'ye hâkim oluşumuz, Dünya Savaşı'nda Rusya Çarlığı'nı deviren, Romanya'yı perişan eden, Bulgaristan'ı merkezî Devletlere katılmaya zorlayan, savaşın akla hayale gelmez şekilde uzayıp gitmesine etkili olan başlıca unsuru meydana getirmiştir.

Boğazların bu önemini tarihin hemen her devrinde görürüz. Darius'un orduları doğudan batıya, İskender'in orduları batıdan doğuya uzanarak bu boğazlar üzerinden geçtiği gibi İslâmiyet'in bu yönden Avrupa'ya aşmasına boğazlar sebep olmuş, Haçlı ordularının bütün kuvvetleri bu Boğazlardan geçerek İslâmiyet'e saldırmış, Roma İmparatorluğu buralara sahip olduğu içindir ki Asya ve Avrupa'daki

toprakları üzerinde hâkimiyetini sürdürmeyi başarabilmiş, Bizans İmparatorluğu ancak bu bölgesel önemi sayesinde ki çok uzun süre yaşayabilmiş, Türklerin birkaç asır devam eden Avrupa'ya yayılmaları hep bu Boğazlar üzerinden yapılmış, Boğazlara hâkim olmak için başlayan Avrupa'nın karşı saldırıları hep bu tarafa yönelerek bizi Doğu Trakya'ya kadar sürmüştür. Hiç şüphe etmeyelim ki Boğazlara sahip devletimiz dünya talihi ve tarihi üzerinde daima kesin tesirler yapacak ve hükümler verecektir.

Çanakkale Boğazı; Biga ve Gelibolu yarımadaları arasında kuzeydoğudan güneybatıya doğru 63 kilometre 34 mil uzunluğundadır. Genişliği, en geniş yeri olan Karanlık Liman bölgesinde 7.800, Adalar Denizi girişinde 3.750 en dar yeri olan Kilitbahir hattında 1.400 metredir. Boğazın şekli bir "sin" harfine benzemektedir ve bu harfin matematikte meçhul ve bilinmeyen sembolü olmasından dolayı bu benzerlik tam yerindedir.

Kaynakça

- AKŞİN, Sina, (1983), *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul.
- ARTUÇ, İbrahim, (1992), *1915 Çanakkale Savaşı*, İstanbul.
- BALTALI, Kemal, (1959), *1936-1956 Yılları Arasında Boğazlar Meselesi*, Ankara.
- CEMAL PAŞA,(1997), *Hatıralar, Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı İttihat ve Terakki, 1. Dünya Savaşı Anıları*, İstanbul.
- ERKİN, Feridun Cemal, (1968), *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Ankara.
- GÜLTEKİN, Turan, (26 Nisan 2005), Burada Ne İşimiz vardı, Hürriyet.
- GÜVEN, Erdal, (21 Ekim 2005), Çanakkale Geçilmez Halka ve Olaylara Tercüman.
- Halka ve Olaylara Tercüman, (2 Haziran 2009).
- HİKMET, Bayur, (1974), *XX. Yüzyıl Türklüğü'nün Tarihi ve Acun Siyaseti Üzerinde ki Etkiler*, Ankara.
- KOCABAŞ, Süleyman, (1994), *Türkiye'nin Camı Boğazlar*, İstanbul.
- KURAT, Aktes Nimet,(1987), *Rusya Tarihi*, Ankara.
- ORAL, Haluk, (2012), *Arıburnu 1915*, İstanbul.
- ORBAY, Rauf, (Mart 1962), *Hatıraları*, "Yakın Tarihimiz Dergisi", Sayı.1.
- ÖNCÜ, Ayhan, (26 Nisan 2011), Çanakkale Kara Savaşlarınının 96. Yılı, İha.
- ÖZAKMAN, Turgut,(2015), *Diriliş, Çanakkale 1915*, Ankara.
- ÖZALP, Yalçın, 1993-1994 ders yılı teksir Ders Notları.

SABİS, Ali İhsan, (1990), *Harp Hatıralarım, I. Dünya Harbi*, C.1, İstanbul.

SUMNER, B. H. , (1949), *A. Short History of Russia*, A. Harvest Book, New York.

TANSU, Samih Nafiz, (1960), *İttihat ve terakki içinde Dönerler, (Galip Vardar'ın Hatıraları)*, İstanbul.

TUNÇOKU, Mete, (1997), *Anzaklıların Kaleminden Mehmetcik Çanakkale 1915*, Ankara.

TÜRKEN, Cemil, (2 Eylül 2007), *Anzaklar Kimliklerini Çanakkale'de Kazandılar, İha*.

YILMAZER, Tuncay, (2006), *Alçı Tepeden Anafartalar'a Çanakkale Muharebeleri*, İstanbul.